

Kuntapalvelujen pelastusohjelma

11.2.2009

Kuntapalvelujen pelastusohjelma

Sisältö

Esipuhe	2
1 Suomen tilanne ja kuntatalous	3
1.1 Tausta	3
1.2 Julkinen talous on kokonaisuus	3
1.3 Kuntatalous	3
1.4 Kuntatalous ja valtion kehys	4
1.5 Kuntatalous ”veitsenterällä”	5
2 1990-luvun alun lama	6
3 Ohjausjärjestelmien kehittäminen – normiohjaus	8
3.1 Vuoden 1993 valtionosuusuudistus	8
3.2 Laman jälkeinen aika – osin paluuta vanhaan	8
3.3 Lamasta selviydyttiin paremmin purkamalla kuntien normiohjausta	9
3.4 Normiongelmista	9
3.5 Rahoitusperiaate ei toteudu	9
4 Kuntapalvelujen pelastusohjelma	10
4.1 Kuntien tulot	10
4.1.1 Verotulot	10
4.1.2 Valtionosuudet	11
4.2 Kuntien menot	12
4.2.1 Henkilöstömenot	12
4.2.2 Toimintatapojen ja tuloksellisuuden parantaminen, norminanto	12
5 Kuntien investoinnit	14
5.1 Sosiaali- ja terveystoimi sekä opetus- ja sivistystoimi	14
5.2 Kunnallinen asuntotuotanto ja vuokra-asuntojen peruskorjaus	14
6 Kuntien toimenpiteet	15
Liite 1. Kuntien normiohjausta jälleen lisätty 2000-luvulla	16

Kuntapalvelut turvattava kansalaisille

Suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointipalvelut järjestetään pääosin kunnissa. Julkinen valta – valtio ja kunnat – ovat sitoutuneet tarjoamaan nämä kansalaisetn suuresti arvostamat palvelut kaikissa oloissa. Nyt talouden jyrkkä heikentyminen uhkaa palveluita.

Toisin kuin 1990-luvun alun talousvaikeuksissa tavoitteeksi on nyt otettava palveluiden pitäminen toimintakykyisinä lamankin aikana. Vaikeina aikoinahan näitä palveluita kipeimmin tarvitaan. Kuntaliitto esittää, että tämä tavoite tarvittavine toimenpiteineen sisällytetään maan hallituksen ohjelmaan sitä tarkistettaessa sekä peruspalveluohjelmaan ja -budjettiin.

Palveluiden turvaamiseksi tarvitaan niin kuntien kuin valtionkin toimenpiteitä. Kunnat tehostavat toimintaansa rakenteellisin toimin ja palvelutuotantoa uudistamalla. Monet kunnat tavoittelevat investointitason ylläpitämistä. Valtion elvytysohjelmaan sisältyvät rahat auttavat hieman, mutta elvytystä on jatkettava. Eräs hyvä ratkaisu olisi infrarahasto, jolla investointien rahoitusta voitaisiin varmistaa ja tasoittaa talouden vaihteluita. Kuntien tavoite on erilaisten tehostamistoimenpiteiden avulla ilman irtisanomisia lisätä tuottavuutta.

Kuntien omat toimet eivät kuitenkaan riitä. Valtion julkisen vallan osapuolena ja velvoitteista päättäneenä tulee lisätä kuntien rahoitusta. Kuntien osuutta yhteisöverosta on nostettava ja muutoinakin pyrittävä veropohjan vahvistamiseen. Kuluvalle ja myös ensi vuodelle tarvitaan valtionosuuksien lisäystä. Näin helpotetaan myös kuntien rahoitus- ja valtionosuusuudistuksen toteutumista. Heikoimman talouden kunnat ja rakennemuutospaikkakunnat tarvitsevat erityistä kohdennettua rahoitusta.

Vuonna 2009 kuntien verotulojen ja toimintamenojen välinen erotus repeää noin kahden miljardiin. Työttömyyden heikentyminen näkyy kunnallisverotuksessa viiveellä. Vuodesta 2010 tulee kunnille tätä vuotta vaikeampi.

Tämä kuntapalveluiden pelastusohjelman avulla pyritään kahden vuoden aikana runsaan miljardin etupainoisella talousruiskeella turvaamaan kansalaisten elintärkeät sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen ja muut välttämättömät kuntapalvelut.

Risto Parjanne
toimitusjohtaja

1 Suomen tilanne ja kuntatalous

1.1 Tausta

Kansainvälinen rahoituskriisi on iskenyt voimalla myös Suomeen. Viennin jyrkkä väheneminen on johtamassa kansantaloutemme lamaan. Tässä tilanteessa on ehdottoman tärkeää, että kotimarkkinoiden elinvoima taataan ja että myös julkista kulutusta ja investointeja tuetaan.

Kunnat vastaavat noin kahdesta kolmasosasta julkisesta kulutuksesta ja hieman yli puolesta julkisista investoinneista. Kunnat työllistävät noin 430 000 henkilöä pääosin terveys-, sosiaali-, opetus- ja sivistystoimissa. Myös tekninen toimi muodostaa elintärkeän osan yhteiskuntamme toimintakykyä.

Kuntasektorin osuus kansantuotteestamme ja työvoimastamme on noin viidennes.

Kunnat vastaavat kansalaisten kannalta tärkeistä peruspalveluista, joiden merkitys laman aikana korostuu. Tärkeää on, että kuntapalvelut toimivat. Niin sosiaali- ja terveys- sekä opetus- ja sivistyspalvelujen saatavuus ja laatu kuin myös esimerkiksi energian ja veden saanti on turvattava kaikissa oloissa.

1.2 Julkinen talous on kokonaisuus

Suomessa julkisyhteisöjen (valtion, paikallishallinnon ja sosiaaliturvarahastojen) tulot kokonaisuutena ovat yleensä ylittäneet näiden yhteisöjen menot. Julkinen talous on ollut ylijäämäinen, mikä on johtunut lähinnä työeläkelaitosten rahoitusylijäämästä. 1990-luvulla laman seurauksena valtiontalouteen kuitenkin muodostui suuri alijäämä, minkä johdosta valtio velkaantui. Valtionhallinnon rahoitusaliijäämä muuttui vuosituhaten vaihteessa rahoitusylijäämäksi ja on sellaisena tähän asti pysynyt.

Kuntasektorin kokonaismenojen kehitys suhteessa kansantuotteen kehitykseen on ollut vakaampaa kuin valtion talouden kehitys. Kuntien ja kuntayhtymien menoista valtaosa muodostuu kulutusmenoista, jotka koostuvat palkoista ja muista henkilöstömenoista sekä tavaroiden ja palvelujen ostoista muilta sektoreilta.

Kuntapalveluiden rahoituksesta valtion rahoitusosuus on koko 2000-luvun ollut vajaa viidennes. Huolimatta eri hallitusten usein suuristakin valtionosuuksien lisäyksistä niiden vaikutus kuntien rahoitusasemaan on ollut pääosin vaatimaton. Valtionosuuksien lisäykset ovat ensisijaisesti olleet veromenetysten kompensointia, lakisääteisiä indeksikorotuksia ja kustannustenjaon tarkistuksia. Lisärahaa kunnille on tullut vain niukalti. Uudet tehtävät ja entisten tehtävien laajennukset ovat päinvastoin merkinneet kuntien omarahoitusosuuksien huomattavaa jatkuvaa euromääräistä kasvua.

1.3 Kuntatalous

Kuntien taloustilanne heikkeni kuluvan vuosikymmenen alkupuolella, mutta kokonaisuutena tarkastellen se on viime vuosina kohentunut, ja vielä vuonna 2008 kuntatalouden tilanne oli kohtuullinen. Keskeisin syy kuntatalouden parantumiseen vuodesta 2006 alka-

en on ollut verotulojen voimakas kasvu. Myös valtionosuudet ovat kehittyneet suotuisasti. Kunnallisveron verovähennysten aiheuttamat menetykset on vuoden 2003 jälkipuoliskolta alkaen korvattu kunnille täysimääräisesti.

Alueelliset erot ovat kuitenkin huomattavat, ja viennin hiipuessä erityisesti vientiteollisuudesta riippuvalle paikkakunnalle joutuvat kunnat, kun ensimmäisenä alenevat monelle kunnalle elintärkeät yhteisöverotulot.

Harkinnanvaraista rahoitusavustusta hakee vuosittain reilusti yli kolmannes kunnista. Kuntien säännönmukaiset tulot eivät näissä kunnissa ole tähän astikaan riittäneet kattamaan toiminnasta aiheutuvia menoja. Myös ns. Paras-puitelain mukaisten taloudellisessa kriisissä olevien kuntien määrä on lisääntynyt ja suhdanteiden heikkenemisen myötä kasvaa edelleen lähivuosina.

Talouden raju heikkeneminen on aiheuttamassa suuria ongelmia myös kokonaisille maakunta-alueille. Tällainen erityistilanne saattaa muodostua Itä-Suomeen, mikäli Venäjän taloustilanne vielä olennaisesti vaikeutuu nykyisestäään.

Ansiotulojen verokertymän ei uskota tänä vuonna laskevan nopeasti. Kohtuullista ansiotulojen verokertymää pitävät yllä työllisten ansiotason nousu ja kotimaisen kysynnän ylläpitämä kohtuullinen työllisyys.

Verotulojen alentumisen ohella kuntien ongelmana on hyvin voimakas menokehitys. Ikääntyminen aiheuttaa kasvavaa menopainetta erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa. Vuoden 2010 tammikuun loppuun asti ulottuva kunta-alan palkkaratkaisu on samalla korkealla tasolla kuin muillakin työmarkkinasektoreilla.

Odotettavissa olevien tulojen ja menojen välinen ristiriita on kärjistymässä. Myös alueiden ja kuntien väliset taloudelliset erot kasvavat.

Pitkittyessään heikko talouskehitys voi merkitä tuntuja kuntien tuloveroprosenttien korotuspaineita jo lähivuosina, samalla kun kunnat ryhtyvät toimenpiteisiin menojen kasvun hillitsemiseksi. Työvaltaisella kunta-alalla tämä merkitsee väistämättä henkilöstömenosäästöjä.

Hyvästä tulokehityksestä huolimatta kuntien velkaantuminen on ollut nopeata. Patoutuneet investointipaineet ovat purkautuneet ja investoinnit näyttäisivät pysyvän korkealla tasolla lähivuosinakin, mikä on elintärkeää rakentamissektorille nykyisessä suhdannetilanteessa.

Kuntien ja kuntayhtymien velkakanta onkin noussut jo lähelle viittä prosenttiyksikköä suhteessa kansantuotteeseen.

Kuntien ja kuntayhtymien lähivuosien investointisuunnitelmista on pääosin jo päätetty. Kuntien tulojen alentuessa ennakoidusta saatetaan lähivuosina kokea kuntien investointien siirtymistä parempiin aikoihin, jollei erityistoimiin ryhdytä. Yksittäisen kunnan talouden näkökulmasta tämä on ymmärrettävää, mutta suhdanteiden tasaamisen ja yhteiskunnan kokonaisedun kannalta kyseenalaista. Myös rahoituksen saatavuus saattaa asettaa omat rajoitteensa kuntien investointien toteutukselle.

1.4 Kuntatalous ja valtion kehys

Valtiontalouden kehysmenettelyn osana olevan Peruspalveluohjelman 2009–2012 mukaan kuntien toimintamenojen ennakoidaan kasvavan tänä ajanjaksona keskimäärin viitisen prosenttia vuodessa. Henkilöstön ennakoidaan lisääntyvän 4 000 hengellä vuosittain ja kohoavan 477 000 henkilöön vuonna 2012. Menojen kasvun taustalla ovat palkkaratkaisut että ikääntymisen tuomat kysyntäpaineet ja siihen liittyvä ennakoitu henkilöstön kasvu. Myös palvelujen ostot ulkopuolisilta palvelujen tarjoajilta lisääntyisivät nopeasti.

Talouden heikentyessä nämä arviot eivät tule toteutumaan, vaan kunnat tulevat panostamaan voimakkaasti menojen kasvun hillintään taloutensa tasapainottamiseksi. Tämä merkitsee ilman erityistoimia henkilöstön kasvun jäädyttämistä ja henkilöstöpoliittisia ratkaisuja.

Peruspalveluohjelman 2009–2012 mukaan valtion rahoitusosuus kuntien peruspalveluohjelman mukaisiin menoihin alenee vuoteen 2012 mennessä noin kahdella prosenttiyksiköllä. Mikäli valtio ei elvytä myös kuntataloutta ja nosta omaa rahoitusosuuttaan taantumassa, seurauksena ovat kuntaverojen korotukset, hyvinvointipalvelumenojen leikkaukset ja tarpeellisten uudisrakennus- ja korjausinvestointien lykkääntyminen.

Peruspalveluohjelmaa täydennettiin vuoden 2009 peruspalvelubudjetilla. Siinä valtionosuuksia lisättiin lähinnä tuloverotuksen alentamisen kompensoinnista ja lakisääteisistä indeksikorotuksista johtuen.

1.5 Kuntatalous ”veitsenterällä”

Kuntaliiton kuntatalousyksikössä tehtiin toukokuussa 2008 kuntatalouden herkkyysslas-kelmia siitä, miten kuntien rahoitusasema muuttuisi ennakoidusta, jos verotulojen kasvu (kunnallisvero ja yhteisövero) jää ennakoitua heikommaksi vuodesta 2009 lukien tai toimintamenojen kasvu muodostuu kehitysarviossa oletettua suuremmaksi.

Ensimmäisessä vaihtoehtolaskelmassa BKT:n kasvu kaudella 2009–2012 alenee yhteen prosenttiin vuodessa. Talouskasvun hiipuessa palkkasumma pienenee ja verotulot kasvavat ennustekaudella kumulatiivisesti runsaat 2 miljardia euroa perusuraa vähemmän. Vuosika-te kauden lopussa olisi tällöin 800 miljoonaa euroa alempi kuin peruspalveluohjelmassa. Hidastuva kasvu aiheuttaisi kuntatalouteen uuden, runsaan yhden veroprosenttiyksikön korotuspaineen.

Toisessa vaihtoehtolaskelmassa toimintamenot kasvaisivat prosenttiyksikön yli ennus-teen ja niiden kasvu olisi ennustekaudella keskimäärin 6,1 prosenttia vuodessa. Jos muut kehitykseen vaikuttavat tekijät säilyvät peruspalveluohjelman mukaisina, kuntien vuosika-te olisi kauden lopussa 1 500 miljoonaa euroa ennakoitua alempi. Tämä merkitsisi lähes 1,5 prosenttiyksikön painetta kuntien tuloveroprosenttien nostoon.

Johtopäätöksenä on, että kummassakin skenaariossa kuntien vuosikate jää reilusti alle nettoinvestointien.

Tämän jälkeen kokonaistaloudellinen tilanne on ratkaisevasti heikentynyt. Uusia ske-naarioita tullaan tekemään heti kun maailmanlaajuinen talous- ja rahoitustilanne selkenee. Tällä hetkellä (helmikuu 2009) myös kuntatalouden kehityksen luotettava ennustaminen useammaksi vuodeksi eteenpäin on lähes mahdotonta.

Viennin voimakas heikkeneminen ja sen myötä kansantuotteemme alentuminen vuon-na 2009 vähintään prosenttiyksiköllä ja työttömyyden kasvu tulee heikentämään kuntien tulopohjaa niin, että jo kuluvana vuonna verotulot vähenevät viime vuodesta noin 2,5 pro-senttia. Euromääräisesti tämä merkitsee noin 500 miljoonaa euroa.

Kuntien menojen kasvu jatkuu ja on keskimäärin noin 4,5–5 prosenttia tänä vuonna. Euromääräisesti tämä on noin 1 500 miljoonaa euroa.

Toimintamenojen ja verotulojen erotukseksi on siten muodostumassa noin 2 miljardia euroa, eli runsaan kahden kunnallisveroprosenttiyksikön tuoton verran.

Taloustilanteen heikkeneminen iskee kuntiin koko voimallaan vuonna 2010 kun työt-tömyyden lisäys painaa myös kunnallisverokertymän miinukselle.

Hallituksen päätös poistaa työnantajan Kela-maksu keventää kuntien menorasi-tusta tänä vuonna 78 miljoonaa euroa ja ensi vuonna täysimääräisesti 248 miljoonaa euroa. Toimenpide on oikeansuuntainen, mutta riittämätön kuntapalveluiden turvaamiseksi.

Esitykset kuntien investointien ja peruskorjausten tukemiseksi ovat suhdanneti-lanteeseen nähden vaatimattomat ja lisäksi pääosin jälkirahoitteisia.

Jotta nykyistä kehityskulkua voidaan lieventää, tärkeää on, että niin maan hallitus kuin kunnat yhdessä ryhtyvät tehokkaisiin toimenpiteisiin kuntapalveluiden turvaamiseksi.

2 1990-luvun alun lama

Tämän hetkinen tilanne eroaa huomattavasti 1990-luvun alun lamasta. Nyt meneillään oleva kriisi on luonteeltaan globaali ja sen perusta on ensisijaisesti rahan saatavuudessa ja hinnassa, luottolamassa, eikä niinkään kotimaisissa tekijöissä.

1990-luvun alun lama perustui pitkälti harjoitettuun talous- ja rahapolitiikkaan. Samanaikaisesti tapahtunut Neuvostoliiton/Venäjän kaupan romahtaminen syvensi vaikutuksia Suomeen. Korot alkoivat laskea korkealta tasoltaan vasta syksyn 1992 jälkeen, jolloin markka päästettiin kellumaan. Suomen BKT:n kasvu oli miinusmerkkistä vuosina 1991–1993 (–3,6, –4,9, –2,9).

Talouden tasapainoa haettiin nopeilla ja voimakkailla säästötoimilla ja esityksillä, joihin kuuluivat myös palkkojen jäädytykset ja niiden alennusesitykset. Valtion säästötoimet kohdistuivat myös kuntiin valtionosuusleikkauksina. Vuosina 1992–1994 kuntien valtionosuuksia leikattiin yhteensä 13 prosenttia. Laman hellittäessä valtionosuusleikkaukset jatkuivat ja suurimmat leikkaukset koettiin vuosina 1996 ja 1997.

Valtionosuusjärjestelmä muutettiin vuoden 1993 alusta yleiskatteiseksi niin, että korva-merkitystä valtionosuuksista pääosin luovuttiin. Samoihin aikoihin kuntien päätösvaltaa tarpeettomasti rajoittavaa lainsäädäntöä purettiin ja kuntien omalle päätäntävällälle annettiin aiempaa suurempi merkitys.

1990-luvun alussa käynnistettiin myös niin sanottu vapaakuntakokeilu, jossa eräät kunnat saivat vapautusta valtion ohjauksesta ja määräyksistä. Hyvien tulosten johdosta vapaakuntakokeilun tuloksista tuli pian vallitsevaa käytäntöä.

Työttömyyden kasvaessa ja taloudellisen aktiviteetin hiipuessa valtio velkaantui nopeasti. Velan kautta ei kuitenkaan varsinaisesti elvytetty ennakkoon vaan pääosin paikattiin syntyneitä yhteiskunnallisia vaikeuksia.

Myös kunnat joutuivat tosiasioiden eteen tulojen pienentyessä voimakkaasti. Vaikka kuntien velkaantuminen kasvoi, kunnat pyrkivät kuitenkin ensisijaisesti tasapainottamaan talouttaan menoja leikkaamalla. Kuntien ja kuntayhtymien henkilöstön määrä laski muutamassa vuodessa lähes 10 prosentilla eli runsaalla 40 000:lla. Suurin osa henkilöstösäästöistä toteutui paikallisin sopimuksin, lomarahan vaihtovapailla, määräaikaista henkilökuntaa karsimalla sekä luonnollisella poistumalla. Vakituista henkilökuntaa lomautettiin vuonna 1993 noin viidennes henkilöstöstä, mutta irtisanomisten määrä pysyi tuolloinkin matalana, noin puolena prosenttina. Palkkoja ei korotettu virka- ja työehtosopimuksissa vuosina 1992–1994.

Kunta-alalla käynnistettiin ns. selviytymiskampanja Kuntaliiton, Kunnallisen työmarkkinalaitoksen ja kunnallisten työntekijäjärjestöjen kesken. Selviytymiskampanja laati yhteisiä toimintamalleja ja käytäntöjä kuntien henkilöstöpolitiikan avuksi.

Johtopäätös:

Valtion ja kuntien toiminta suuntautui voimakkaasti julkisen kulutuksen ja julkisten investointien pienentämiseen 1990-luvun alun laman aikana.

Talouden tasapainoa haettiin ensisijaisesti viennin kasvun ja yritystoiminnan kasvattamisen kautta sekä leikkaamalla julkista kulutusta ja investointeja. Valtio ja kunnat eivät elvyttäneet, vaan säästivät. Tämä osaltaan syvensi lamaa samalla kun se toisaalta uudisti rakenteita ja edisti esimerkiksi valtionosuusjärjestelmän järkevää uudistamista.

Eroavaisuudet nykytilanne/1990-luvun alku

Nykyinen kriisi on rahoitusperusteinen ja globaali – ei kysyntäperusteinen ja pitkälti omiin päätöksiin perustunut kuten 1990-luvun alun lama.

Yritysten taseet ovat nyt aiempaa vahvemmat.

Julkinen talous kokonaisuudessaan on nyt ylijäämäinen – kunnilla ei kuitenkaan ole talouspuskureita.

3 Ohjausjärjestelmien kehittäminen – normiohjaus

3.1 Vuoden 1993 valtionosuusuudistus

Vuoden 1993 valtionosuusuudistuksessa siirryttiin menoperusteisesta laskennalliseen ja yleiskatteiseen järjestelmään. Eduskunta liitti uudistukseen olennaisena asiana myös ns. normien purun. Hallituksen edellytettiin huolehtivan siitä, että mahdollisimman pian ja laajasti poistetaan kuntien toimintavapautta tarpeettomasti rajoittavia normeja tavoitteena keskushallinnon ohjausvallan vähentäminen ja kuntien oman vastuun lisääminen kuntalaisistaan.

Hallintovaliokunta kuvaa kuntien itsehallinnon vahvistamista korostavaa linjaa vuoden 1993 uudistuksessa mm. toteamalla, että ”kunnan vastuulla on palvelujen järjestäminen ja taloudellisten voimavarojen ohjaaminen eri palveluihin ja jopa mahdollisuus jättää joitakin palveluja tarjoamatta”. ”Kuntakohtaiset erot ovat, nykyiseen tapaan, mahdollisia ja hyväksyttäviäkin”. Kunnille kuuluu myös ”palvelujen etusijajärjestykseen asettaminen”.

Valtionosuusuudistuksen laskennallisuus ja yleiskatteellisuus ulotettiin myös opetus-toimeen lukuun ottamatta niin sanottua ylläpitäjäjärjestelmää, joka edelleen on voimassa. Myös opetuspuolen lainsäädäntöä on aikaa myöten kevennetty; mm. opetussuunnitelma-järjestelmät, kunnan itsenäinen päätösvalta oppilaitoskokonaisuudesta, opetustoimen hallinto ym.

Pääosa kuntien vastuulla olevista sosiaali- ja terveyspalveluista on määrärahasidonnaisia, joissa palvelujen ja määrärahojen laajuuden päättää kunta. Subjektiiviset oikeudet ovat selkeästi palveluja, joihin kunnan on osoitettava palvelujen tarvetta vastaava määrä voimavaroja. Tällaiset palvelut ja etuudet on järjestettävä, vaikka kunta ei olisi varannut niihin määrärahoja talousarviossa. Velvoitteiden ja muiden normien purku ei ole koskenut subjektiivisia oikeuksia.

3.2 Laman jälkeinen aika – osin paluuta vanhaan

Lamasta selviytymisen jälkeen ja erityisesti 2000-luvulle tultaessa suhtautuminen muuttui. Suotuista talouskasvu loi maaperää keskusjohtoiselle hyvinvointipolitiikan kehittämiseksi. Ilmapiirin muutoksella oli vaikutuksia myös siihen, miten asioita ja myös oikeuskäytäntöä ryhdyttiin tulkitsemaan.

Vuoden 2004 hoitotakuusäännökset lisäsivät esimerkiksi kuntien ja sairaanhoitopiirien vastuita terveyspalvelujen ja sairaanhoidon järjestämisessä. Myös muita subjektiivisia oikeuksia ja niihin rinnastettavia etuuksia on lisätty 2000-luvulla. Hyvinvointipalveluissa on yli 20 yksittäiseen etuuteen säädetty subjektiivinen oikeus.

2000-luvulla valtion kuntiin kohdistaman resurssi-, hanke- ja informaatio-ohjauksen lisäksi on lisätty kuntien tehtäviä ja muuta ohjausta sekä valvontaa (liite 1). Uutena toimintamallina on otettu käyttöön kuntien toimintaa ohjaavat laatusuosikset, arviointijärjestelmät ja tulosohtaus.

Laadunhallinnan tilaa ja informaatio-ohjausta koskevat selvitykset osoittavat, että laadunhallinta on yleisesti ottaen parantunut kaikilla sosiaali- ja terveydenhuollon sektoreilla, mutta suositushjauksen vaikuttavuutta suhteessa palveluja tarvitsevien asiakkaiden ase-

maan on ollut vaikeata todentaa. Erityisesti valtion kuntiin kohdistama tulosohjaus on ka-
ventanut kuntien itsenäistä toimintavapautta ja itsehallintoa.

3.3 Lamasta selviydyttiin paremmin purkamalla kuntien normiohjausta

Laskennallinen valtionosuusjärjestelmä, normien purku ja kuntien vastuun lisääntyminen kannustivat ratkaisuihin, joissa paikalliset tarpeet ja resurssit voitiin ottaa paremmin huomioon. Tämä myös mahdollisti kuntien toiminnan tehostamisen.

Kuntien toiminnan valtakunnallinen sääntely olisi johtanut siihen, että tiukasti normiohjatut ja säädellyt toiminnot olisi jouduttu järjestämään, mutta samalla leikkauksia olisi jouduttu suuntaamaan enemmän muihin toimintoihin.

Paikalliset tarpeet olisi ohitettu ja kuntalaisten eriarvoisuus palveluissa olisi väistämättä kasvanut, kun kuntien mahdollisuudet jakaa tasapuolisesti pienentyvien resurssien aiheuttamaa tuskaa olisivat olleet vähäisemmät.

Jälkeenpäin on voitu todeta, että ilman valtion keskushallinnon resurssi- ja normiohjausten olennaista keventämistä ja kuntien päätösvallan kasvattamista, lamasta selviytyminen olisi ollut paljon vaikeampaa.

3.4 Normiongelmista

Normitus ohjaa toimintaa siten, ettei toimintojen kohdentaminen ja priorisointi tapahdu kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti, vaan toisistaan riippumatta valmisteltujen säädösten mukaisesti. Yksittäisten toimintojen priorisointi normituksella johtaa väistämättä muiden ei-säädelyjen toimintojen asettamiseen huonompaan ja toissijaiseen asemaan.

Toinen keskeinen normituksen ongelma on, että kuntien itsehallinnolle tärkeä oma kehittämisenäkökulma hämärtyy, kun kunnat joutuvat panostamaan siihen, miten normitetut tehtävät kyetään hoitamaan normien vaatimalla tavalla. Normeilla sementoidaan vallitseva toimintakäytäntö moneksi vuodeksi eteenpäin. Näin vaikeutetaan ja osin ehkäistään innovointia ja uudistumista, jota nyt erityisesti kaivataan. Normit eivät tue kehittämistä eivätkä tuottavuutta ja vaikuttavuutta parantavaa toimintaa.

3.5 Rahoitusperiaate ei toteudu

Perustuslain rahoitusperiaate edellyttää, että kun kunnille säädetään tehtäviä, niin samalla kunnille on osoitettava myös riittävät voimavarat tehtävien hoitamiseen. Täysin selvää kuitenkin on, että kuntien lakisääteiset velvoitteet ja niihin osoitetut voimavarat eivät ole perustuslain rahoitusperiaatteen vaatimusten mukaisesti tasapainossa.

Valtionosuusleikkaukset vuosina 1995–2009 ovat olleet yhteensä noin 1 700 miljoonaa euroa, vajaat indeksikorotukset noin 750 miljoonaa euroa ja kompensoimattomat verotulomenetykset runsaat 800 miljoonaa euroa, eli yhteensä noin 3,2 miljardia euroa käyvin hinnoin.

Samanaikaisesti kuntien velvoitteet ovat kasvaneet voimakkaasti.

Miten tästä yhtälöstä on edes kohtuullisesti selviydytty?

Vastaus:

Suotuisan talouskasvun aikaansaama verotulojen kasvu ja kuntien taloudellisia eroja tasaava rahoitusjärjestelmä sekä kuntien jatkuva, oma kehittämis- ja tehostamistoiminta ovat tehneet mahdolliseksi kuntien selviytymisen kohtuullisella keskimääräisellä tuloveroasteella ja kohtuullisella velkaantuneisuudella. Erot kuntien välillä ovat kuitenkin huolestuttavan suuret.

4 Kuntapalvelujen pelastusohjelma

4.1 Kuntien tulot

4.1.1 Verotulot

Kuntien verotulojen kasvu vuonna 2009 tulee painumaan miinukselle noin 2,5 prosenttia viime vuoteen verrattuna.

Kuntien yhteisöverotulot romahtavat tämän hetken (helmikuu 2009) arvion mukaan jopa puoleen viime vuoden tasosta. Tämä merkitsee kuntien yhteisöverotulojen tuoton putoamista alle yhden miljardin euron ja vähenemistä 450–500 miljoonaa euroa viime vuoden toteutumaan verrattuna.

Kuntien verotulojen kehitys on heikkoa yleisestä taloustilanteesta johtuen sekä myös siitä, että kuntien veropohjaa leikattiin vuodelle 2009 runsaalla 340 miljoonalla eurolla. Tämän vaikutus kuntaveron kasvua alentavasti on tälle vuodelle noin 2,2 prosenttiyksikköä. Kuntien verotulomenetykset on kompensoitu valtionosuuksia lisäämällä.

Kunnallisverotulojen kehitystä ylläpitää vielä vuonna 2009 kohtuullinen työllisyys ja erityisesti ansiotason nousu. Työttömyyden kasvun vaikutukset näkyvät kuntien verotulokertymässä merkittävästi vasta vuonna 2010. Kriisin pitkittyessä kuntien verotulojen kasvu voi pysyä negatiivisena vielä pitkään, mikäli veropohjaa ei vahvisteta.

Vuosina 1997–2003 valtio on jättänyt korvaamatta kunnallisveroon tehtyjä vähennyksiä yhteensä 827 miljoonaa euron edestä. Tämä vastaa yhden tuloveroprosentin tuottoa. Kunnallisen tuloveroasteen pitäminen jatkossakin kohtuullisena edellyttää kuntien verotulopohjan vahvistamista.

Kuntien vastuu yhdyskuntarakenteen kehittamisestä ja ylläpitämisestä on erittäin suuri. Tämä pitää sisällään maankäytön ja asumisen ohjauksen, katuverkoston ja yleisten alueiden rakentamisen ja ylläpidon sekä vesi- ja jätehuollon. Kuntien toimenpiteillä on suuri vaikutus ilmastonmuutoksen torjunnassa.

Ajoneuvo- ja polttoaineverojen tuotto on huomattava, noin 2,6 miljardia euroa, ja se tuloutetaan kokonaan valtiolle. Valtion maanteiden osuus kaikista liikennesuoritteista on noin 2/3 ja kuntien yksi kolmasosa. Vastaavat kustannukset jakaantuvat sen sijaan lähes tulkoon tasan valtion ja kuntien kesken. Koska kunnilla on huomattava kustannus- ja toimintavastuu liikenteestä, on kohtuullista, että kunnille tuloutetaan niiden kustannus- tai suoriteosuutta vastaava osuus ajoneuvo- ja polttoaineverojen tuotosta.

Kunnilla on ensisijainen järjestämisvastuu yhdyskuntajätehuollosta ja laaja vastuu jätehuollon kehittamisestä. Kuitenkin koko jäteveron tuotto tuloutetaan valtiolle. Jäteveron tuotto on jatkossa ohjattava kunnille. Samalla jätevero on laajennettava koskemaan myös yksityisiä ja teollisuuden kaatopaikkoja.

Kiinteistövero on kuntien suhdanteista riippumattomin ja vakain vero. Kiinteistöjen verotusarvot ovat alle niiden käypien arvojen eikä kiinteistöverotuotto ole siten juuri riippuvainen talouden muutoksista. Kiinteistöveron tuotto on kunnille tänä vuonna noin 940 miljoonaa euroa, eli se vastaa runsaan yhden tuloveroprosentin mukaista tuloveron tuot-

toa. Kuntien mahdollisuuksia kehittää kiinteistöveroa tulee parantaa ja laajentaa nostamalla kiinteistöveron ylärajoja.

Viime vuosina on ansiotuloja yhä voimakkaammin siirretty pääomaverotuksen piiriin. Näin menetellen kuntien veropohjaa on kavennettu, vaikka kuntapalveluiden käyttö ei tämän johdosta ole muuttunut mitenkään. Myös luonnollisten henkilöiden pääomatuloista kannettavista veroista kuntien tulee saada jatkossa oikeudenmukainen osuus.

Talouden hiipuessa kuntien yhteisöverotulot vähenevät viime vuodesta jopa puoleen. Yhteisöverojen menetykset kohdistuvat erityisesti vientiteollisuudesta riippuvaisille paikkakunnille ja ne tuntuvat nopeasti kunnan taloudessa tulojen menetyksinä. Tässä tilanteessa on tarpeen, että kuntien yhteisövero-osuutta huomattavasti nostetaan.

Kuntien yhteisövero-osuutta on vuonna 2009 nostettava 10 prosenttiyksiköllä, mikä merkitsee noin 450 miljoonan euron tulonlisäystä kuntatalouteen.

Jäteveron tuotto, tällä hetkellä noin 60 miljoonaa euroa, tulee tulouttaa jatkossa kokonaan kunnille. Samalla kuntien ja yksityisten kaatopaikanpitäjien verokohtelu tulee yhdenmukaistaa.

Kunnille tulee jatkossa tulouttaa oikeudenmukainen osa ajoneuvo- ja polttoaineverojen tuotosta.

Kunnille tulee jatkossa tulouttaa osa luonnollisten henkilöiden pääomatulojen verotuotosta.

Kiinteistöveron ylärajoja tulee nostaa.

4.1.2 Valtionosuudet

Taloudelliset erot kuntien kesken uhkaavat kasvaa voimakkaasti. Erityisessä vaarassa ovat sellaiset kunnat, jotka ovat hyvin riippuvaisia muutaman suuren vientiyrityksen talous- ja työllisyyskehityksestä sekä verotulopohjaltaan hyvin heikot kunnat.

Valtionosuusuudistus on hallitusohjelman mukaisesti valmistelussa ja uudistusmalli on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2009 elokuun loppuun mennessä. Valmistelua on vaikeuttanut vaatimus valtion ja kuntien välisen kustannustenjaon pitämisestä muuttumattomana. Taloudellisen tilanteen heikkeneminen on johtamassa kuntien välisten taloudellisten erojen kiihtyvään kasvuun. Tämän estämiseksi on välttämätöntä, että valtion rahoitusosuutta kuntapalveluissa lisätään ja että valtion panostusta valtionosuusjärjestelmän uudistamisessa kasvatetaan.

Kuntien harkinnanvaraista rahoitusavustusta on vähennetty huolimatta siitä, että yhä useampi kunta on ajautumassa vakaviin talousvaikeuksiin. Erityisesti talouden kriisioloissa harkinnanvarainen avustus on elintärkeä yhä useammalle kunnalle.

Kuntatalouden ennakoiva tasapainottaminen voidaan tehdä ainoastaan ylimääräisenä valtionosuuskorotuspäätöksenä jo kuluvana vuotena.

Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuusprosenttia tulee korottaa jo vuoden 2009 aikana niin, että korotuksen vaikutus vuositasona on vähintään 100 miljoonaa euroa.

1.1.2010 alkaen on kuntien valtionosuuksia lisättävä vähintään 250 miljoonalla eurolla. Näin helpotetaan myös valtionosuusuudistuksen toteutumista.

Kuntien harkinnanvaraiset rahoitusavustukset on välittömästi nostettava vähintään 30 miljoonan euron vuositasolle. Vuodesta 2010 eteenpäin on tähän tarkoitukseen varmistettava vähintään 40 miljoonaa euroa vuositasolla.

4.2 Kuntien menot

4.2.1 Henkilöstömenot

Kuntien menokehitys on viime vuosina ollut erittäin voimakasta. Tämä on johtunut toisaalta henkilöstömenojen kasvusta mutta myös kuntien velvoitteiden noususta. Kuntien henkilöstömäärän ennakoitiin kasvavan jopa 4 000 hengellä vuodessa Peruspalveluohjelmassa vuosille 2009–2012. Taloustilanteen nyt heikennyttyä henkilöstön määrä ei tule kasvamaan ennakoidulla tavalla.

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen puitelaissa on kuntaliitoskuntia koskeva henkilöstön viiden vuoden irtisanomissuoja. Kuntien eläkevakuutuksen arvioiden mukaan kunta-alan ammateista eläkkeelle jää lähivuosina keskimäärin 15 000–16 000 henkilöä vuosittain.

Kuntien henkilöstömenojen kasvuksi vuonna 2009 arvioidaan Peruspalveluohjelmassa 2009–2012 noin neljä prosenttia, eli lähes 800 miljoonaa euroa. Ikärakenteen tuomat muutokset palvelujen kysynnän kasvun kautta merkitsevät tänä vuonna laskennallisesti sosiaali- ja terveystaloudessa noin 145 miljoonan euron lisämenoja. Opetuspuolella ikärakenteen muutoksen vaikutusten tulisi laskennallisesti olla noin 70 miljoonaa euroa negatiivinen. Todellisuudessa erilaiset laatu-, ryhmäkoko- ja muut tekijät ovat opetuspuolellakin päinvastoin kasvattamassa menoja.

Tässä tilanteessa kuntatyönantajalla on vain rajoitetusti mahdollisuuksia vaikuttaa henkilöstömenoihin. Näitä ovat:

- pidättäytyminen uusien virkojen ja toimien perustamisesta
- avautuvien toimien ja virkojen täyttämättä jättäminen
- määrärajoitusten palvelussuhteiden jatkoon harkinta
- vaikeutettu rekrytointimenettely
- paikallinen sopiminen esimerkiksi lomarahen vaihtamisessa vapaaksi
- palkattomien vapaiden käyttö
- työprosessien ja työn sisällön läpikäynti.

Kunnat tulevat käyttämään myös lomautuksia henkilöstömenojensa tilapäiseen leikkaamiseen. Henkilöstömenojen hallinta edellyttää, että valtio pidättäytyy kaikista lisävelvoitteista ja normien tiukentamisesta lähivuosina.

Työvaltaisella kunta-alalla seuraavan palkkaratkaisun taso vaikuttaa kustannuskehitykseen merkittävästi. Sen tulee olla erittäin maltillinen.

4.2.2 Toimintatapojen ja tuloksellisuuden parantaminen, norminanto

Kuntien toimintatapoja tulee jatkuvasti uudistaa ja toimintaympäristöä ja rakenteita tarkistaa niin, että uusiin haasteisiin pystytään vastaamaan. Paras-hankkeen yhteydessä on toteutettu huomattava määrä kuntaliitoksia ja kuntien yhteistoimintaa on edistetty. Kaupunkiseuduilla maankäytön, asumisen ja joukkoliikenteen yhteiskäyttö on parantunut. Myös palveluiden käyttö ja saatavuus kuntarajat ylittäen on edennyt.

Kuntien kustannuslaskenta etenee ja palvelukustannusten vertailukelpoisuus niin kuntien kesken kuin muihin tuottajiin on paranemassa. Luotettavampi tietopohja tuo myös kuntapäätäjille paremmat mahdollisuudet oman strategiansa pohjalta arvioida kunnan toimintapolitiikkaa jatkossa.

Kuntien tuottavuusmittareita kehitetään. Toiminnan vaikuttavuutta halutaan mitata ja ottaa huomioon perinteisen panos-tuotostarkastelun rinnalla.

Kuntien hyviä käytäntöjä edistetään ja levitetään niin, että kunnilla on jatkossa käytössään ajantasaiset tiedot muissa kunnissa meneillään olevasta uudistustyöstä.

Tärkeää on, että kunnille ei anneta yhtään uutta tehtävää. Kuntien nykyistä tehtäväkenttää on tarkasteltava kriittisesti ja tehtävien ja resurssien suhde on palautettava sellaiseksi, että kunnat voivat niistä selviytyä kohtuullisella veroasteella.

Tärkeää on, että valtionhallinto on aktiivisena yhteistyökumppanina mukana kuntien palvelujen tehostamistalkoissa. Rakenteelliset uudistukset vaativat rinnalleen sisällön ja toimintatapojen entistä voimakkaampaa uudistamista.

Paras-hanketta on tehostaen jatkettava. Siinä on tarkasteltava myös valtio-kunta-suhdetta niin rahoituksen kuin tehtävien osalta ratkaisevasti heikentyneessä taloustilanteessa.

Kuntien tuottavuuden parantamisen toimintaedellytysten lisäämiseksi on käynnistettävä ”tuottavuuden esteet” -projekti, jossa tulee käydä lävitse kuntahallintoon kohdistuva norminanto, sen kehitys ja muutostarpeet tavoitteena kuntien velvoitteiden ja resurssien välisen ristiriidan lieventäminen.

Uusia velvoitteita, normeja tai kuntien toimia kahlitsevia määräyksiä ei tule lisätä vaan vähentää.

Työelämän laadun ja tuloksellisuuden yhteistoiminnalliseen parantamiseen tulee ohjata riittävät voimavarat ja varmistaa hyvien käytäntöjen leviäminen.

5 Kuntien investoinnit

5.1 Sosiaali- ja terveystoimi sekä opetus- ja sivistystoimi

Kunnat vastaavat runsaasta puolesta julkisista investoinneista kun kuntien liikelaitokset lasketaan kunnalliseksi toiminnaksi. Kuntien käyttöomaisuusinvestoinnit bruttona ovat suuruudeltaan noin 4 000 miljoonaa euroa ja laskennalliset poistot lähes 2 000 miljoonaa euroa. Kuntien investoinnit ovat koko 2000-luvun olleet varsin korkealla tasolla ja kunnat ovat käyttäneet viime vuosina noin miljardi euroa vuodessa julkisten rakennusten investointeihin. Kuntien lainakanta nousee vuonna 2009 yli 10 miljardin euron.

Taloudellisesti vaikeana aikana on tärkeätä, että kunnat ja kuntayhtymät kykenevät pitämään yllä välttämätöntä investointitasoa. Kuntien rahoitusmahdollisuuksien nyt heikentyessä, valtion rakentamis- ja määräraikainen erityistuki on nyt välttämätön.

Hallituksen elvytyspaketin tuki koulujen ja sosiaalialan rakennusten peruskorjaukseen on tärkeä avaus. Tuki on kuitenkin tarpeeseen nähden aivan liian pieni. Koulujen ja sosiaalialan peruskorjaustarve on selvitysten mukaan vähintäänkin kolminkertainen siihen nähden, mitä on kyetty toteuttamaan. Tukitoimia onkin syytä jatkossa lisätä.

Tukitoimet tulee olla rakentamisaikaisia, koska kunnilla ei laman aikana ole mahdollisuuksia käynnistää pelkästään omarahoitteisia kohteita.

Julkisten rakennusten korjaushankkeet on nopeasti käynnistettävissä, niiden työllisyysvaikutus on suuri ja ne ovat yhteiskunnan kannalta välttämättömiä investointeja.

Kuntien koulujen ja sosiaalialan rakennuksien peruskorjauksiin kohdistuvia valtion elvytystoimia on jatkettava.

Toimenpiteet tulee toteuttaa rakentamisaikaisella erityistuella määräraikaisesti.

5.2 Kunnallinen asuntotuotanto ja vuokra-asuntojen peruskorjaus

Asuntorakentamisen työllistävä vaikutus on suuri. Vuokra-asuntotuotannon lisääminen erityisesti kasvukeskuksissa on myös asuntopoliittisesti erittäin perusteltua. Asuntokannan perusparantamista, varsinkin energiataloudellisia korjauksia, on tarpeen edistää myös ilmastopoliittisten syiden vuoksi.

Hallituksen elvytyspaketin vaikutuksia vuokra-asuntojen tuotantoon ja niiden peruskorjaukseen on aktiivisesti seurattava ja huolehdittava siitä, että tukijärjestelmä on riittävän kannustava.

Asuntopoliittisesti on tärkeätä korottaa kunnille myönnettävän infra -avustuksen valtuutta ja laajentaa sen käyttöalaa koskemaan asuntotuotantoon otettavan maaperän puhdistustoimia silloin, kun maaperän likaamiselle ei löydy vastuullista tahoa ja kustannukset jäävät kunnalle. Infra -avustuksen myöntämisvaltuutta on muutoinkin syytä olennaisesti korottaa.

Erityisryhmien vuokratalohankkeet tarvitsevat kasvavaa tukea. Kuntiin on tullut erityisryhmien vuokratalohakemuksia yli 4000 asunnon verran. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että avustusvaltuus pidetään tulevana vuosina riittävän korkealla tasolla. Tarve erityisryhmien asuntoihin kasvaa mm. väestön ikääntymisen myötä.

Investointien toteutuminen vaihtelee suhdanteiden mukaan. Tärkeätä on, että talouden matalasuhdanteessa julkiset investoinnit voidaan turvata. Kuntien investoinnit vastaavat hieman yli puolesta kaikista julkisista investoinneista. Toiminnan ja rahoituksen varmistamiseksi tulisi perustaa eri toimijoiden yhteinen infrarahasto.

Aravavuokratalojen rakentamis- ja perusparannustoimenpiteiden käynnistymistä on seurattava ja huolehdittava siitä, että tukijärjestelmä kannustaa riittävään vuokra-asuntotuotantoon ja peruskorjaukseen.

Kunnille myönnettävän infra -avustuksen valtuutta tulee korottaa ja sen käyttöalaa laajentaa koskemaan asuntotuotantoon otettavan maaperän puhdistustoimia silloin, kun maaperän likaamiselle ei löydy vastuullista tahoa ja kustannukset jäävät kunnalle. Infra-avustusten myöntämisvaltuutta on muutoinkin syytä olennaisesti korottaa.

Erityisryhmien avustusmäärärahataso on pidettävä jatkossa noin 200 miljoonan euron tasolla.

Eri toimijoiden yhteinen infrarahasto on perustettava tasoittamaan talouden vaihteluita ja varmistamaan investointien toteutuminen.

6 Kuntien toimenpiteet

Taloustilanteen muututtua ennakoitua huomattavasti heikommaksi, kuntien vuoden 2009 talousarviot ja taloussuunnitelmat on arvioitava uudelleen ja sopeutettava menot laskeviin tuloihin.

1990-luvun alun lamassa kunnat toimivat vastuullisesti ja tasapainottivat taloutensa pääosin menosäästöin. Nykyisen laman syyt ovat erilaiset ja nyt tarvitaan osin erilaisia toimenpiteitä lamasta selviytymiseksi.

Henkilöstöpolitiikassa tulee paikallisten mahdollisuuksien mukaan noudattaa piddätyvyyttä ja välttää irtisanomisia.

Investointi- ja peruskorjaustoiminta tulisi pitää mahdollisimman korkealla tasolla.

Paras-hanketta on aktiivisesti jatkettava. Kuntien yhteistyötä on tiivistettävä tavoitteena taloudellisesti nykyistä vahvempi kuntarakenne.

Palvelurakenteita on muutettava ja toimintatapoja tehostettava vastaamaan entistä paremmin muuttuvia vaatimuksia.

Liite 1. Kuntien normiohjausta jälleen lisätty 2000-luvulla

Normiohjausta ja kuntien velvoitteita lisätty jälleen 2000-luvulla.

Paras-lainsäädäntö on edellyttänyt kunnilta lukuisia pakollisia tehtävien ja hallinnon uudelleenjärjestelyjä, joiden toimeenpanon seuranta varten on erilliset projektit.

Paras-lainsäädännöstä riippumatta lähinnä puutteellisista resursseista johtuvat kuntakohtaiset erot hyvinvointipalveluissa ovat johtaneet siihen, että valtionhallinnossa on ryhdytty jälleen tiukentamaan kuntien normiohjausta. Erityisesti 2000-luvulla on nyt valtion kuntiin kohdistaman resurssi- ja informaatio-ohjauksen lisäksi lisätty kuntien tehtäviä, lainsäädäntö- ja muuta ohjausta sekä valvontaa.

Kuntien palvelujen järjestämisvastuita ja kuntien valvontaa on lisätty esimerkiksi seuraavasti:

- kuntien peruspalvelujen arviointivaltuus- ja velvoite lääninhallituksille (huhtikuu 2000)
- maksukatto terveydenhuoltoon (2000)
- velkaneuvontapalvelujen tuottamisesta vapaaehtoinen lakisääteinen tehtävä (syyskuu 2000)
- sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskeva laki (2001)
- lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut erikseen säädettyssä määräajassa (2001)
- kuntouttava työtoiminta, työtoimintaan osallistumisen edellyttävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja kuntouttavassa työtoiminnassa oleville toimeentulotukena maksettava toimintaraha ja matkakorvaus (syyskuu 2001)
- maksuton esiopetus (elokuu 2001)
- verovaroin tuettu hammashuolto kaikille (joulukuu 2002)
- opetussuunnitelman perusteita, koulun järjestystä sekä oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevat täsmennykset (elokuu 2003-elokuu 2006)
- pelastustoimen alueellinen järjestäminen (2004)
- aamu- ja iltapäivätoiminta (elokuu 2004)
- palvelusetelijärjestelmä (2004, 2008)
- esiopetusoppilaiden oikeus maksuttomaan kuljetukseen (elokuu 2004)
- terveydenhuollon hoitotakuu säädettyissä määräajoissa (maaliskuu 2005)
- sosiaalihuollon kelpoisuuslaki (2005)
- rikosasioiden sovittelupalvelujen vapaaehtoinen tuottaminen (2006)
- kuntien rahoitusvastuu työmarkkinatuessa (2006)
- omaishoidon tuki, vapaat ja hoitopalkkio (2006)
- ammatillisen koulutuksen näytöt (2006)
- 80 vuotta täyttäneiden vanhusten hoivatakuu/sosiaalipalvelujen tarpeen arviointivelvoite säädettyissä määräajoissa (2006) ja edelleen 75-vuotta täyttäneiden vastaava arviointivelvoite (2009)
- lääninhallitusten ja terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen valvontaoikeudet ja uhkasakkojärjestelmä (2006, 2009)
- elintarvikevalvonnan uudistus (maaliskuu 2006)
- alijäämän kattamisvaatimus ja talouden tasapainottamisvelvoite (elokuu 2006)
- vaikeavammaiselle henkilölle järjestettävä päivätoiminta (2007)
- kansanterveystyöhön kuuluvia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tehtäviä sekä mm. lakiin perustuvien ajokortti- ja muiden todistusten antamisvelvoite (heinäkuu 2007)
- asevelvollisten terveystarkastukset (2008)
- toimeentulotuen käsittely ja myöntäminen säädettyssä määräajassa (2008)
- toimeentulotukiasiakkaan oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun säädettyssä määräajassa (2008)
- lukuisia lastensuojelun järjestämiseen liittyviä erityisvelvoitteita uudessa lastensuojelulaissa (2008)
- lapsen päivähoitopaikan hakua ja saantia sekä päivähoidon henkilöstön suhdelukua koskevat täsmennykset (elokuu 2008)
- lukiokoulutuksen suullisen kielitaidon osoittaminen (tammikuu 2009)
- tupakkatuotteiden valvonta ja myyntiluvat (huhtikuu 2009)
- mm. romuajoneuvojen siirto, säilyttäminen ja varastointi (huhtikuu 2009)
- ympäristöterveydenhuollon järjestäminen yhteistyöalueiden toimesta (päätös viimeistään kesäkuu 2009, aloittaminen viimeistään tammikuu 2013)
- vaikeavammaiselle henkilölle järjestettävä henkilökohtainen apu (syyskuu 2009)

Lisätietoja Kuntapalvelujen pelastusohjelmasta:

Reijo Vuorento
Suunnittelupäällikkö
Suomen Kuntaliitto
p. (09) 771 2078, 050 667 41
reijo.vuorento@kuntaliitto.fi

www.kunnat.net/pelastusohjelma